

©Gazi Üniversitesi
Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi

TÜRK KÜLTÜRÜ VE
HACI BEKTAŞ VELÎ ARAŞTIRMA DERGİSİ

Turkish Culture and Hacı Bektash Velî
Research Quarterly

Yaz | **Haziran/June**
Summer | **2017/82**

Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi / TKHBVD

Turkish Culture and Hacı Bektash Velî Research Quarterly

•

Yıl/Year: 24 • **Sayı/Issue:** 82

Yaz (Haziran) /Summer (June) 2017

•

ISSN: 1306-8253 **E-ISSN:** 2147-9895

•

Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Adına Sahibi

On Behalf of Gazi University Turkish Culture and Hacı Bektash Velî Research Center, Owner

Prof. Dr. İbrahim USLAN

Gazi Üniversitesi Rektörü/Rector of Gazi University

•

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü/Managing Editor

Dr. Orhan KURTOĞLU

•

Editörler/Editorial Board

Dr. Pakize Pervin AYTAÇ/*Gazi Üniversitesi*

Dr. Orhan KURTOĞLU/*Gazi Üniversitesi*

Dr. Nasrullah UZMAN/*Gazi Üniversitesi*

Dr. Ayşe ÇAMKARA ERGİNER /*Gazi Üniversitesi*

•

İngilizce Editörü/ English Language Editor

Dr. Abdulvahit ÇAKIR/*Gazi Üniversitesi*

Arş. Gör. Samed Yasin ÖZTÜRK/*Gazi Üniversitesi*

•

Bilişim Danışmanı/Informatics Advisor

Dr. Abdullah Orman/*Gazi Üniversitesi*

•

Düzeltili/Redaction

Arş. Gör. Mehmet Şeker

•

Sekreteryası/Secretariat

Gamze Öztürk

Hasan Basri Gürel

•

Yayın Türü/Publication Type

3 Aylık, Uluslararası, Süreli (Quarterly, International)

•

Yayın Dili/Language

Türkçe, İngilizce, Almanca (Turkish, English, German)

•

Yönetim Merkezi Adresi/Headquarter

Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi

Gazi Üniversitesi Rektörlük Kampüsü,

06500 Teknikokullar/ANKARA

Tel/Phone: +90 312 202 23 46

Belge Geçer/Fax: +90 312 222 70 16

Elektronik Posta/E-mail: hacibektasveli@gazi.edu.tr **web:** www.hbvdergisi.gazi.edu.tr

•

Baskı/Printed By:

Gazi Üniversitesi Basımevi

Gölbaşı Yerleşkesi / ANKARA

Kapak Tasarımı

Harun Alabay

Basım Yeri ve Tarihi/Place and Date of Publication

Ankara, 2017

Danışma Kurulu/Advisory Board

Dr. Abdurrahman Güzel
Başkent Üniversitesi

Dr. Abdülkadir Emeksiz
Istanbul Üniversitesi

Dr. Abdülkadir Sezgin
Esenyurt Üniversitesi

Dr. Ahmet Bican Ercilasun
Gazi Üniversitesi

Dr. Ahmet Taşgın
Necmettin Erbakan Üniversitesi

Dr. Ahmet Yaşar Ocak
TOBB ETÜ

Dr. Ali Yakıcı
Gazi Üniversitesi

Dr. Ali Yaman
Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Dr. Ayşe Yücel Çetin
Gazi Üniversitesi

Dr. Bahar Akarpınar
Hacettepe Üniversitesi

Dr. Bayram Durbilmez
Erciyes Üniversitesi

Dr. Cemal Kurnaz
Gazi Üniversitesi

Dr. Eva Csaki
Pazmany Peter Catholic University, Hungary

Dr. Fatma Ahsen Turan
Gazi Üniversitesi

Dr. Gabriel Piricky
Institute of Oriental Studies of the SAS, Slovakia

Dr. Halil Çeltik
Gazi Üniversitesi

Dr. Hamiye Duran
Gazi Üniversitesi

Dr. Harun Yıldız
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Dr. Heath W. Lowry
Bahçeşehir Üniversitesi, Türkiye

Dr. Irene Markoff
York University, Canada

Dr. İsmail Görkem
Erciyes Üniversitesi

Dr. İsmet Çetin
Gazi Üniversitesi

Dr. Kazım Sarıkavak
Gazi Üniversitesi

Dr. Krassimira Mutafova
St. Cyril and St. Methodius Veliko Turnovo University, Bulgaria

Dr. M. Fatih Köksal
Amasya Üniversitesi

Dr. M. Öcal Oğuz
Gazi Üniversitesi

Dr. Marcello Mollica
Fribourg University, Switzerland

Dr. Michel Balivet
Aix Marseille University, France

Dr. Murat Karabulut
Gazi Üniversitesi

Dr. Mustafa Kara
Uludağ Üniversitesi

Dr. Mustafa Sever
Gazi Üniversitesi

Dr. Naciye Yıldız
Gazi Üniversitesi

Dr. Nasrullah Uzman
Gazi Üniversitesi

Dr. Nurten Gökalep
Gazi Üniversitesi

Dr. Orhan Kemal Tavukçu
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

Dr. Orhan Kurtoğlu
Gazi Üniversitesi

Dr. Ömür Ceylan
Istanbul Kültür Üniversitesi

Dr. Özer Şenödeyici
Dokuz Eylül Üniversitesi

Dr. Özkul Çobanoğlu
Hacettepe Üniversitesi

Dr. Pakize Pervin Aytaç
Gazi Üniversitesi

Dr. Pervin Ergun
Gazi Üniversitesi

Dr. Refik Turan
Gazi Üniversitesi

Dr. Sadullah Gülten
Ordu Üniversitesi

Dr. Salahaddin Bekki
Ahi Evran Üniversitesi

Dr. Taner Lüleci
Gazi Üniversitesi

Dr. Tekin Önal
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Dr. Tufan Gündüz
Hacettepe Üniversitesi

Dr. Türker Eroğlu
Gazi Üniversitesi

Ayhan Aydın
Araştırmacı

Dursun Gümüšoğlu
Araştırmacı-Yazar

Miyase İlknur
Araştırmacı-Yazar

**YURT DIŐI TEMSİLCİLİKLERİ/
REPRESENTATIVES ABROAD**

Almanya/ Germany

*Dr. Özgür SAVAŐI
Ali Duran GÜLÇİÇEK*

Amerika/ USA

Dr. Mark SOILEAU

Arnavutluk/Albania

*Dr. Hysen KORDHA
Edmond BRAHIMAJ*

Azerbaycan/Azerbaijan

Dr. Eldeniz ABBASOV

Bulgaristan/Bulgaria

*Dr. Krassimira MUTAFOVA
Veysel BAYRAM*

Fransa/ France

Dr. Michel BALIVET

Hollanda/ Holland

*Erol SANBURKAN
Mustafa Fuat DOĐAN*

İran/Iran

Dr. Ebul Hasan MÜNFERİD

İsveç/Sweden

Eraslan ÖRGÜN

İsviçre/Switzerland

Dr. Marcello MOLLICA

Kanada/ Canada

Dr. Irene MARKOFF

Kazakistan/Kazakhstan

Dr. Dossay KENZHETAYEV

Macaristan/Hungary

Dr. Éva CSÁKI

Makedonya/Macedonia

*Dr. Metin İZETİ
Dr. Arben SULEJMANI*

Kırgızistan/Kyrgyzstan

Dr. Bilgehan GÜLCAN

Slovakya/ Slovakia

Dr. Gabriel PIRICKY

Çin/China

Dr. Küreő TAHİR

**82. SAYI HAKEMLERİ/
REFEREES of the 82th ISSUE**

Dr. Adem SEZER

Uőak Üniversitesi

Dr. Burak Gani EROL

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

Dr. Erkan GÖKSU

Dokuz Eylül Üniversitesi

Dr. Evrim ÖZÜNEL

Gazi Üniversitesi

Dr. Fahri MADEN

Kastamonu Üniversitesi

Dr. Hacı YILMAZ

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Dr. Halil İbrahim BULUT

İstanbul Üniversitesi

Dr. Harun YILDIZ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Dr. Mustafa ALKAN

Gazi Üniversitesi

Dr. Nurullah KOLTAŐ

Trakya Üniversitesi

Dr. Osman ÇEPNİ

Karabük Üniversitesi

Dr. Özer ŞENÖDEYİCİ

Dokuz Eylül Üniversitesi

Dr. Özge ÖZTEKİN

Hacettepe Üniversitesi

Dr. Rabia Gökçen KAYABAŐI

Aksaray Üniversitesi

Dr. Ramazan BİÇER

Sakarya Üniversitesi

Dr. Reyhan KELEŐ

Atatürk Üniversitesi

Dr. Rifat KÜTÜK

Atatürk Üniversitesi

Dr. Sadullah GÜLTEN

Ordu Üniversitesi

Dr. Turgut KOÇOĐLU

Erciyes Üniversitesi

Okuyucu Mektupları/Letters

Lütfen yayımlanan yazılar hakkındaki görüş, yorum ve önerilerinizi Yazı İşleri Müdürlüğüne gönderiniz.
Readers are most welcome to express their views, comments or suggestions on published articles, to the editor.
hacibektasveli@gazi.edu.tr

Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, uluslararası hakemli bir dergidir. Kış/Aralık, Bahar/Mart, Yaz/Haziran, Güz/Eylül sayısı olmak üzere yılda dört defa yayımlanır. EBSCO HOST, SCOPUS, MLA, TÜBİTAK/ULAKBİM veritabanları tarafından taranmakta ve dizinlenmektedir.

Dergide yayımlanan yazılardaki görüşlerin sorumluluğu yazarlarına aittir.

Turkish Culture and Hacı Bektash Veli Research Quarterly is an international and refereed journal. The owners of the article account for the legal and scientific responsibility. It is published quarterly in Winter/December, Spring/March, Summer/June, Autumn/September. It is indexed in EBSCO HOST, SCOPUS, MLA, TÜBİTAK/ULAKBİM. The authors are responsible for the opinions stated in the articles published in the journal.

AHİLİĞİN BALKANLARA GEÇİŞ YOLLARI*

THE PATHWAYS OF AKHISM TO THE BALKANS

Hasan KARAKÖSE²

Öz

Makalede Ahiliğin bazı özellikleri, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda ve Balkanlar'a geçmesi sırasında ahilerin destekleri anlatılmıştır. Ayrıca Ahiliğin Balkanlar'a yerleşmesi ve yayılması incelenmiştir. Araştırma konumuz Orta Çağ'da Anadolu ve Balkanlar'da esnaf teşkilâtı, gençlerin zanaat sahibi olması, askeri alanlar gibi pek çok sahada etkin olan ahilik ve bu teşkilâtın Balkanlara geçiş yollarını tespit etmektir.

Ahiler, şehir ve köylerde memleketin imar ve iskânını, dinî propagandaları yürütmeyi görev bilmişlerdir. Derviş sıfatlı bu insanlar uclara veya korunması gereken boş yerlere gelip yerleşmişler ve buraları bir köy, bir kültür merkezi haline dönüştürmüşlerdir. Osmanlı'nın kuruluş yıllarında Batı Anadolu'daki beyliklerin Bizans topraklarındaki fetihleri, sınır bölgelerinde Türk vakıflarının kurulmasına yardımcı olmuştur.

Osmanlıların Rumeli'ye yerleşmesi hem Osmanlı tarihi açısından hem de Avrupa tarihi açısından önemlidir. Türkler Rumeli'ye geçmeseydi, Osmanlı'nın Balkanlar tarihi olmayacak ve Osmanlı Devleti öteki Türkmen beylikleri gibi küçük bir devlet olarak kalacaklardı. Osmanlıların fethetmiş oldukları bölgelerde uyguladıkları iskân sistemi dervişler ve öncü birlikler tarafından gerçekleştirildi. Bunların genellikle görevleri, boş toprak bulmak, kendilerine yer ve yurt yapmaktır.

Ahilerin ve dervişlerin iskân faaliyetleri sonucunda Balkanlar'da İslâmiyet yayıldı. Özellikle uç bölgelerdeki ahiler, toprakların genişlemesinde, İslamlaşmada etkin görevler üstlendiler. Bu bakımdan Balkanlar'ın İslamlaşmasında derviş gruplarının ve ahilerin oynadığı rol son derece önemlidir. Düzenli ve teşkilâtli ordularla birlikte veya onlardan önce fetih hareketlerine çıkan bu organize gruplar, kendileri için elverişli mıntikalara yerleşir, örnek yaşayışları ile karşı tarafı mânen fethederlerdi. Diğer taraftan Osmanlı padişahları Balkanlar'daki fetihlerde, ahî şeyhleri ile yakın temas halinde olurlardı. Ahî teşkilatları köylere kadar uzandıklarından, ticarete hâkim olmanın yanı sıra, kazanılan gelirlerle sosyal yardımlaşma müesseselerini kurarlardı. Bu esnada bir taraftan Balkanlar'da Osmanlı Devleti gelişmesini sürdürürken, diğer taraftan sivil ve askeri kurumlar, ahilik gibi sivil ve dinî örgütler yerleşmelerini sağlamış olurdu.

Anahtar kelimeler: Osmanlı Devleti, Balkanlar, ahilik, ahî dervişleri, vakıflar.

Abstract

In this article, some features in Akhism have been researched supports of the akhs during the establishment of the Ottoman State and passage to the Balkans. Besides, settlement of the Akhism and spreading have been examined in Balkans.

Akhism ,which is effective in many areas of society in the middle ages in Anatolia and the Balkans , account for our text. Dervishes have a special location important shareholders in being Turkish land of Anatolia. Conquest of Anatolia and İslamization and during the establishment of the Ottoman

* Makalenin Geliş Tarihi: 11.01.2017, Kabul Tarihi: 21.04.2017.

** Yard. Doç.Dr., Ahi Evran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, hkarakose@ahievran.edu.tr

State, rustic life has become one of the most important issues. The akhs had the duty to carry out the construction and the reclamation of the country and the propagation of religious propaganda in cities came end settled nail or vacant places to be protected and turned them into avillage, a culturel center

During the foundation of the Ottoman, the conquest of Westren Anatolian principals on the Byzantine lands helped to establish Turkish foundations in the border regions. The settlement of Ottomans in Rumeli is important both in terms of Ottoman history and European history If the Turks did not go to Rumelia, The Ottomans would not be the history of the Balkans .The Ottoman Empire would remain a small state like the other Turkmen states.

The settlement system they applied in the regions they conquered by the Ottomans was carried out by dervishes and pioneer units. They usually do tasks find empty lands, make their own place and dormitory

Islam was spread in the Balkans as a result of the resettlement activities of ahis and the dervishes. With another expression, integration with Islam and Turkish culture had been provided. Especially, akhs , who had been in frontier, performed active tasks, in the expansion of the territory, in being a Muslim (entering Islam) and in the establishment of janissary. In Rumelia's Islamization, behavior of the dervish clumps and manners of the akhs are extremely important. In the middle ages, those groups, who are against Christian juristic system and justice mechanism, put into practice a new system of social justice. These organizations, who are along with regular and organized armies or outgoing conquest movements before armies, conveniently located in the districts and conquered with İslamic moral people living in the region. Ottoman sultans became in close contact with akhs dervishes in conquests in Rumelia (Rumeli). Furthermore, Ottoman sultans, in close contact with akhs dervishes, carried out Islamization- Turkization movements and reconstruction works. Akhism organizations, which up to reached and spread to villages, besides being dominant commercial, had established welfares institutions with earned incomes. On the one hand, while Ottoman State lasted self development, on the other hand, this state provided self settlement with the help of civil and religious organizations.

Key words: Ottoman State, Balkans, akhism, akhism dervishes, foundations.

1- Ahîliğin Özelliklerinden Bazıları

Ahîlik'te her mesleğin bir pîri olur ve pîrler kendi aralarında lâıyk gördükleri birini ahî teşkilâtının liderliğine getirirlerdi. Teşkilâtın liderliğini yapana ahî baba denirdi. Yiğitbaşılar, ahîler ve ahî baba, haksızlıklara karşı esnafı korur, gerekirse siyasi iktidara esnafın mağduriyetlerinin giderilmesi hakkında tavsiyelerde bulunurdu (Sevinç, 1985: 46).

Ahî teşkilâtının mühim bir özelliği, Hıristiyan unsurların kabul edilmemesidir. Bu prensip Müslüman Türk meslek erbabına toplumda imtiyazlı bir konum kazandırmakta, mesleğin Müslümanlar tarafından yürütülmesine imkân vermekte ve bu suretle Türkler şehirlerin günlük ekonomik hayatına hâkim olmaktadır (Sevinç, 1985: 47).

Meşhur seyyah İbn-i Batuta ahîleri Bilad-i Rum'da [Anadolu] her vilâyet ve köyde

yerleşik Türkmenler olarak tasvir etmiştir (Barkan, 2002: C.9, 257). İbn Batuta, Anadolu'da Türkmenlerin bulunduğu mahallerde ahilerin var olduğunu, şehirden köylere kadar bütün yerleşim alanlarında her türlü eğitim ve piyasa kontrol görevini üstlendiklerini ifade etmektedir (Köprülü, 1984: 63-64; Muallim Cevdet, 2008: 148; Sevinç: 1985: 74; E. Dunn, 1986: 161-162). Diğer taraftan yine İbn Batuta ahilik hakkında oldukça kapsamlı bilgiler verdikten sonra, "bir şehirde hükümdar bulunmadığı takdirde hükümeti ahiler yönetir" (Köprülü,1984: 91; Sevinç. 1985: 89) demektedir.

Ahilik, fetihlerle birlikte oluşan yeni Osmanlı şehirlerinde ticarî faaliyetlerin Türklere geçmesini sağlamaktaydı (Sevinç,1985: 86). İster uç bölgelerde olsun isterse diğer alanlarda olsun fütüvvet teşkilatının Anadolu'daki uzantısı diyebileceğimiz esnaf kuruluşu olan ahilik, XIII. ve XIV. yüzyıllarda Anadolu toplumunun büyük yerleşim merkezlerinde ekonomik ve sosyal hayata yön veren önemli bir teşkilat durumundaydı (Köprülü, 1984: 89; Türer, 2005: 209).

Diğer taraftan Anadolu'nun Türk toprağı olmasında önemli pay sahibi olanlar arasında dervişlerin de özel bir yeri vardır. Hem Anadolu'nun fethi ve İslamlaşmasında hem de Osmanlı Devleti'nin kuruluşu sırasında Türklere harekete geçiren en önemli noktalardan birisi hiç şüphesiz tasavvuf hayatı olmuştur. Anadolu'daki İslamlaşmayı tekkeler hızlandırmış, hayatın her alanı zaviyeler çevresinde gelişmiştir (Erginli, 2002: c.9, 193). O dönemin toplumunda hayatın her alanında var olan dervişlerin etkilerini; fetih ve iskân, sosyal hayat ve kültür hayatı olmak üzere üç başlık altında toplayabiliriz. Fakat bunların kalıcı ve yaşanır hale gelebilmesi, iskân faaliyetleri ve vakıflar gibi kurumlarla mümkün olmuştur (Erginli, 2002: 193).

Abdal denilen dervişlerin, Batı Anadolu, Marmara ve İç Anadolu Bölgesi'ndeki pek çok yerleşim merkezinin fethinde ve Türk Kültürünün benimsenmesinde etkileri bulunduğu Nitekim şehir ve köylerde bazı yerleşim merkezlerine ait isimlerin dervişler ve tarikat isimlerini çağrıştırdığı oldukça çoktur (Erginli,2002:196). Dervişler, fethedilen Anadolu topraklarının İslamlaşmasını sağlamış ve birçok tarikat kesimi de bu alanda az-çok katkıda bulunmuştur. (Erginli, 2002: 197; Nasır, 2002: 6-9)

Selçuklu hükümdarlarının başlatmış olduğu Anadolu'daki iskân siyaseti geleneğini ilk Osmanlı padişahları da korudukları gibi birçoklarının yeniden yerleşip zaviye açmasına yardım etmişlerdir (Barkan, 2002: 257).

Ahiler ve ahilik teşkilâtı XIII. yüzyılın ikinci yarısından XV. yüzyılın ortalarına kadar Anadolu'nun sosyal ve kültürel hayatında oldukça etkin görevler yerine getirmiştir. XIII. yüzyılda bir kısım devlet erkânı, kadılar, müderrisler, tüccarlar ve çeşitli tarikatlara mensup şeyhler bir ahî kuruluşu olan fütüvvet teşkilatına girdikleri görülmektedir (Türer, 2005: 209).

2- Osmanlı'nın Kuruluşunda Ahilik ve Ahiler

Aşıkpaşazâde, Osmanlı Devleti'ni kuranlar arasında Ahîyân-ı Rum ve Abdalân-ı Rum'u da saymaktadır. (Âşıkpaşazâde, 1992: 165; İncelik, 2002: c.9, 139; Ünal, 2000: 748). Osmanlı Devleti'nin kurulmakta olduğu XIV. yüzyılın başlarında Anadolu'daki uç beylikleri İslâm dünyasının değişik yörelerinden gelmiş her sınıftan insanlarla doludur. Ahî teşkilâtı bir taraftan bunları teşkilâtlandırırken, diğer yandan Osmanlı Devleti'nin kurulmasında büyük rol oynamıştır. Bu kadar geniş yelpazede görev yapan ahilik, diyebiliriz ki, yalnız şehir hayatına sahip olan bir teşkilat değil, birçok ahî reislerinin köylerde yerleşmiş olduğu ve çalışmalarını buralarda yürüttükleri geniş bir örgüttür. Bunlara ilâveten ahiler dinî faaliyetleri de yürütürlerdi. Tüm bunların yanı sıra, sınır boylarında uçlara yerleşen ahiler buraları bir kültür ve tarikat merkezi haline getirmekteydiler. Uçlardaki bu oluşum Türk nüfusun batıya doğru ilerlemesini sağlamış ve bu ilerlemeler asırlar boyunca devam etmiştir (Barkan, 2002: 256).

Osmanlı Devleti'ni kuran Osman Gazi'nin kayınpederi Şeyh Edebalî'nin bir ahî şeyhi olduğunu ileri sürenler olduğu gibi (Âşıkpaşazâde, 1992:16; Köprülü, 1984:13) böyle bir vasfının olmadığını düşünenler de vardır (Ocak, 1996:170). Osman Gazi'nin toplum içinde ve ahiler arasında otoritesini arttırmak için ahî şeyhinin kızı ile evlendiği tarzında yorum yapanlar vardır (Âşıkpaşazâde, 1992:16; Köprülü,1984:13). Osmanlı hükümdarlarından Osman Gazi, I. Murad, Yıldırım Bayezid, Çelebi Mehmet ve Fatih devrinin bilginleri ve devlet adamları arasında birçok ahî kişiler vardır. Sultan I. Murad'ın ahî olduğu, ahilerden “şed kuşandığı”, ve kendi eli ile kuşak kuşatıp Malkara'ya ahî atadığı bilinmektedir. İlk Osmanlı vezir-i âzamları arasında ahî olanlar bulunmaktadır (Sevinç,1985: 84). Aşıkpaşazâde tarihinde, Gelibolulu Âli'nin *Künhü'l- Ahbâr*'ında, Münecim Başî Ahmed'in *Câmiüddüvel*'inde, Şakâyk'ı *Nûmâniye*'de ve diğer Osmanlı tarihi ile ilgili eserlerde, özellikle, Osman Gazi, I. Murad, Yıldırım Bayezid ve Fatih devrinin bilginleri ve devlet adamları arasında birçok ahî kişilerin adları yazılmaktadır (Öz,1941: 243; Sevinç,1985: 84).

Osmanlı'nın ilk devirlerinde kurulan ahî zaviyelerinin şehirlerin dışında ve hâkim mevkilerde bulunması bu teşkilatın aynı zamanda askeri amaçlar güttüğünün göstergesidir (Sevinç,1985: 88; Petrosyan. 2002: 238-239). Ahiler ve diğer dervişler, yeni fethedilen bir Hıristiyan memleketinde dağ başlarında yerleşmiş, oraların imar ve emniyetiyle meşgul olmuş, İslâmî esasları yaymaya çalışmışlardır (Sevinç,1985: 87).

Osmanlılar kuruluş yıllarında Anadolu'da siyasi birlik ve düzeni sağlarken diğer taraftan sınır bölgelerinin emirleri olan Türkmen gazilerine elde edilecek uç bölgeler konusunda hedef belirliyorlardı. Osman Bey'in ölümünden sonra yerine oğlu Orhan Bey'in geçmesi ahiler tarafından kabul görüp onaylanınca, bundan sonra

devam edecek olan akınlar için de gazilerin desteği sağlanmış oldu. Orhan Gazi ahî birliklerinin yanında dervişleri desteklemek ve her iki kesime mali yardım sağlamak için vakıflar kurdu (Shaw,1994: 36).

Uç beyliklerinin Bizans arazisinde yaptığı fetihler, sınır bölgelerinde Türk vakıflarının çoğalmasına yardımcı olmuştur. Hayır vakıflarından başka aile vakıflarının da görüldüğü bu dönemde bir arazinin tamamı veya yarısı vakfedilmek suretiyle vakıf kurumları oluşturulmuştur. Bunların çoğuna tam ya da kısmi vergi muafiyetleri uygulanmıştır (Demir; 2002: c.7, 273).

Osmanlı hükümdarları bu vakıfları daima, âyende ve revendeye [gelip geçen yolculara] hizmet etmek şartı ile verirlerdi. Bir derviş (veya dervişler) zaviye kurduktan sonra, toprağı işler, geliriyle geçinir ve yolcuların barınma, yeme ve içme ihtiyacını karşılıksız ve ücretsiz giderirlerdi. (İnalçık, 2002: 134).

Fuat Köprülü, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu anlatan eserinde ahîlerin fonksiyonları konusunda “[d]evlet idaresi inhilal ettiği, anarşi baş gösterdiği zamanlarda, yani intikal devrelerinde, ellerindeki teşkilata istinât eden ahîler, yani fütüvvet reisleri, şehirlerin idaresini ellerine alıyorlar ve eski idareden yeni idareye geçişin şehir için büyük bir sarsıntıya meydan vermemesine çalışıyorlardı” (Sevinç, 2007:111) tespitini yapmaktadır. Ömer Lütfi Barkan da ahîler için: “birer savaşçı derviş olan ahîlerin Türk ordusundan önce düşman ülkelerini manen fethettiğini, belirttiğini belirterek şöyle demektedir: “Fütuhatı başarmak için, Osmanlı ordularına yalnız teşkilatlı ve imanlı muharip temin etmekle kalmayıp, bu misyoner dervişlerin dinî ve sosyal fikirler propagandasıyla halk kitleleri arasında çok faal bir maya gibi faaliyete geçerek o memleketlerin sosyal bünyesinde ve siyasi kuruluşunda büyük yenilikler yapmak için müsait kaynaşmayı yaratmakta temsil ve fütühat işlerini kolaylaştırmakta, âmil oldukları da muhakkaktır” (Sevinç, 2007:111).

Osman Bey zamanında Eskişehir yakınlarında İtburnu'nda tekkesi bulunan Şeyh Edebalı, bulunduğu havalinin nüfuzlu şahsiyetlilerindendi. Osman Gazi'nin, ahî şeyhi olduğu tartışmalı olan (Ocak, 1996:170) Şeyh Edebalı'nın kızı Malhon Hatun'u aldığı ve akrabalık kurmakla ahîlerin desteğini alma yoluna gittiği ileri sürülmektedir. Nitekim Şeyh Mahmud Gazi (Ahî Mahmud), Ahî Şemseddin ve oğlu Ahî Hasan (Âşıkpaşazâde, 1992:163) ve sonradan Osmanlılar'da kadı, kazasker ve vezir olan Çandarlı Kara Halil de ahîlerden olup bunların hepsi Osmanlı Beyliği'nin kurulmasında ve büyümesinde hizmet etmişlerdir. (Âşıkpaşazâde, 1992: 33; Uzunçarşılı, 2008: C.1,105-106)

1326 tarihinde Bursa'nın fethi için sefere çıkan Orhan Bey, Köse Mihal, Turgut Alp, Şeyh Mahmud ve Ahî Hasan gibi komutanlar ve ahîler Orhaneli (Atranos) kalesini aldıktan sonra, Bursa önüne gelip şehri kuşattılar. Bizans'tan yardım gelmeyince, Bursa kale komutanı Bursa'yı teslim etmek durumunda kaldı (Uzunçarşılı, 2008: 117; Şahin,1992: c.10,143).

Orhan Gazî'nin vefatından sonra büyük oğlu Murad Bey tahta geçti. Yeni hükümdarın ilk icraatı Ankara'ya sefere çıkmak oldu. Bu tarihte Ankara'nın, burada hükümet kuran ahilerin elinde olduğunu belirten kanaat olduğu gibi (Günaydın, 2013: c.I, 455-459), Karamanoğlu'nun teşviki ile Eratnalılar'ın Anakara'yı ele geçirdiklerini belirten görüş de vardır. (Şahin,1992:C.10.149). Bu görüşe göre; Eratnalılar'ın yönetiminden memnun olmayan ahiler, Ankara'nın yönetimini Sultan Murad'a her hangi bir direniş göstermeden teslim etmişlerdir (Uzunçarşılı, 2008: 160-161; Şahin,1992: 149).

Osmanlıların Rumeli'ye geçmeleri, yerleşmeleri ve gazâyı sürdürbilmeleri için donanma gerekliydi. Önemli bir donanmaya sahip olmaları ancak 1330'larda olabilmıştır. Bu dönemde Osmanlıların Rumeli'ye geçip Balkanlar'da Bizans mirasını ele geçirerek büyük devlet olma yolunda yükselmesi iki temel esasa bağlıdır: Gazâ geleneği ve kitle halinde göçlerdir (İnalçık, 2002: C.9, 121). Özellikle gazâ ve gazilik Osmanlı Devleti'nin bir varlık sebebidir ve bu gelenek onun bütün tarihine hâkim olmuştur (Köprülü,1984: 104; İnalçık, 2002: 131).

Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Bey, bir bölgeyi ele geçirdikten sonra bu ülkeyi nasıl teşkilatlandıracağını ve nasıl yönetmesi gerektiğini ahilerden ve fakırlardan sorardı. Fakılar, İslâm hukukunu bilen insanlar olarak gerekli bilgileri arz ederlerdi (İnalçık, 2002: C. 9, 144).

Gelibolu Rum Valisi Asen'in üç oğlundan biri, kardeşleriyle geçinemeyerek Osmanlılara sığınmış ve Müslüman olmuştu. Bu hâdise Osmanlıların Avrupa'da yerleşmesini hızlandırdı. Osmanlıların Rumeli'ye yerleşmesi hem Osmanlı tarihi açısından hem de Avrupa tarihi açısından önemlidir. Çünkü Türkler Rumeli'ye geçmeseydi, bugün Osmanlı tarihinin Balkanlar ayağı olmayacak ve Osmanlı Devleti öteki Türkmen beylikleri gibi küçük bir devlet olarak tarihteki yerini alacaktı (Köprülü,1984: 63-64; İnalçık, 2002: 148).

Rumeli fâtihisi olarak kabul edilen Süleyman Paşa'nın başarısının arkasındaki tarihî gelişmeleri şöyle özetlemek mümkündür. 1329-1344 yıllarında İzmir'den donanması ile Trakya'ya deniz seferleri yapan Aydınolu Umur Bey, Balkan fetihlerini hazırlayan ilk büyük gazi beydir (İnalçık, 2002: 148).

Umur Gâzi, ölmeden önce, müttefikleri Kantakuzenos'a (İstanbul'da Yuannis V. Paleologus'a karşı Trakya'da imparatorluk iddiasıyla siyâsî mücadele eden kişi) Orhan'la ittifak yapmasını tavsiye etmişti. Çünkü Kantakuzenos'a Türk yardımı, hem İstanbul'daki rakipleri, hem de Edirne ve İstanbul'u almayı düşünen Sırp Kralı Stefan Duşan'a karşı önemli askerî yardımı oluşturacaktı. Osmanlılar, 1335-1345 döneminde Karesi Beyliği'ni işgal ederek Çanakkale Boğazı'na ulaştılar (Gibbons,1998: 51). Kantakuzenos, 1346'da kızı Teodora'yı Orhan'a eş olarak verdi ve bir yıl sonra Osmanlı'nın yardımı ile İstanbul'a girdi. Akabinde Yuannis V. ile

kendisini ortak İmparator ilan etti. Bu siyasî gelişme Osmanlı'nın lehine olmuş ve hatta Bizans İmparatorluğu Osmanlı gücü altına girmiştir denilebilir (Gibbons,1998: 75 vd.). Süleyman Paşa da diğer taraftan 1352 yılında, Trakya'da bir Sırp ordusunu bozguna uğrattı. Edirne'ye giden Süleyman Paşa, Kantakuzenoslar tarafından kurtarıcı olarak karşılandı (İnalçık, 2002: 149).

Rumeli'de yerleşen Karesioğulları'nın Gelibolu, Tekirdağ ve Malkara doğrultusunda fetihlere başlaması Bizans'ta büyük telaş uyandırdı. Bizans İmparatorluğu hem Kocaeli'de, Anadolu tarafından hem de Avrupa'da Trakya tarafından kuşatılmıştı. Gelişen bu olayların ardından, Türkler Balkanlar'da artık kesin olarak yerleşmiş oluyorlardı (İnalçık, 2002: 149).

Türkmen akınları Osmanlı Beyliği'nin kuruluşunda, sınır boylarının korunmasında ve geliştirilmesinde önemli roller üstlenmiştir. Hıristiyan ahaliye can, mal ve din özgürlüğü verilmiş olması, Selçuklular'dan beri devam eden iskân politikasının temelinde adâlet ve başkalarının inançlarına saygı yatmaktadır (Arslan, 2002: 212).

“Osmanlıların yeni almış oldukları bölgelerde uyguladıkları bir başka iskân sistemi de ‘Kolonizatör Türk Dervişleri’ denilen bir grup tarafından gerçekleştirilmekteydi. Bu dervişlerin üstlenmiş oldukları zâviyelerin çoğu boş toprak bulmak, kendilerine yer ve yurt edinmek için gelip, yeni alınan Hıristiyan topraklarına yerleşen göçebelerden oluşmaktaydı” (Arslan, 2002 : C.9, 212). “Tenhâ, tehlikeli geçit noktaları ve geçişleri son derece riskli olan boğazlarda inşa edilen zâviyeler güvenlik noktalarını oluşturmaktaydı”. Zor şartlarda ve zor mekânlarda dervişlerin ve onun müridlerinin gerçekleştirdiği iskân faaliyetleri sonucunda bölgelerde İslâmiyet'in yayılması, diğer bir ifade ile İslâmlaşma ve Türk kültürü ile kaynaşma sağlanmıştır” (Arslan, 2002 : 213).

XIII. yüzyılın ilk yarısında Anadolu'nun ortasında görülmeye başlayan ahilik XVI. yüzyıldan itibaren dağılarak esnaf kuruluşları halini almıştır. Oldukça kuvvetli ve çok yönlü olan bu teşkilatın Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda bazı dinî, sosyal roller üstlendiğini yukarıda bir takım örneklerle gördük. Özellikle uç bölgelerdeki ahîler toprakların genişlemesinde, *ihtidâ* [İslam'a girme] hareketlerinde ve yeniçeri teşkilatının kuruluşunda etkin görevler üstlenmiştir (Kelpetin, 2002: 87).

3-Balkanlar'da Ahilik

Rumeli'nin İslâmlaşmasında derviş gruplarının ve ahîlerin oynadığı rol son derece önemlidir. Düzenli ve teşkilatlı ordularla birlikte veya onlardan önce fetih hareketlerine çıkan bu kesim kendileri için elverişli mıntikalara yerleşmiş, örnek yaşayışları ile yerleştikleri çevreyi etkilemişlerdir (Sevinç, 2007: 112).

Ahî zâviyelerine ait vakfiyelerdeki bilgilere göre, zaviyelerin amacı vakıf gelirleri ile yolcuları ağırlamak, zaviyenin etrafında ikamet eden fakirlere yardımda bulunmak, mescit ve câmilere görevliler tayin ederek ibadetlerin yapılmasını sağlamak, Berat, Regâib, Kadir geceleri ve Cuma gün ve gecelerinde helva (bazısında bal helvası) pişirilmesine ve dağıtılmasına, zaviyelerin aydınlatılmasına gerekli maddî desteği sağlamak ve tahsisatlar ayırmak, gerekirse aşçıları görevlendirmek gibi önemli ve topluma yönelik görevler icrâ etmekte (Yüksel, 2000: 163).

Ahîler yeni toplumun oluşmasında böyle önemli görevleri yerine getirirken, Osmanlı hükümdarları da yapılaşmaya ve kurumlara büyük destek sağlamışlardır. Konu ile ilgili birkaç somut örnek vermekte fayda vardır. Örneğin, Edirne'nin Vize kazasında 1444'de Ahî Mehmed, Sultan I. Murad'ın kendisine tahsis ettiği arazisini vakfa dönüştürmüştü. Yine Sultan I. Murad, Rumeli fetihleri esnasında Malkara'da Ahî Yegan Reis'e ve Gelibolu'da 1365'de Ahî Musa'ya birer zaviye yaptırmış ve buralarda vakıflar kurmuştu (Yüksel, 2000:165-166).

Aynı bölgede I. Murad zamanından beri Aydın Şeyh'e vakfedilmiş gayrimenkul bulunmaktadır. Yıldırım Bayezid Dimetoka'da başka bir ahîye bir zaviye yaptırmış ve yaptırdığı bir başhânenin gelirini bu zaviyeye vakfetmiştir. Yenice Zağra'da Kılıç Baba zaviyesi ve Paşa livâsında Osmanlı'nın bölgeye ilk geldiği yıllarda yapılmış bulunan 67 zaviye vardır (Barkan, 2002: 258).

“Dimetoka kazasında yatan es-Seyyid Ali, diğer ismi ile Kızıl Sultan (Kızıl Delü) İslam'ı kabul ettikten sonra, kendilerine Tatar Viranı ve Tatarlak gibi mezzalar verilmişti. Bu mezra zaviyelerine gelen yolculara hizmet etmek karşılığında, vakıf haline getirildi. Belirtilen mezzaları vakıf olarak kuranlar Ahî Ören Bahşayış namındaki şahıslardı. Bunların atalarına izâfeten bu köylere Kızıl Delü derbendi denmiştir. Bu vakıf mezzasını vakfın kurucuları ile birlikte dervişler koruma altında bulunduyorlardı. Zamanla gelişen bu derbend, 58 Müslüman ve 23 gayrimüslimin ikamet ettiği toplam 81 haneli bir köy haline geldi ve hizmetleri karşılığında örfî tekâliften (vergi) muaf tutuldular” (Barkan, 2002: 258). Böylece yeni yapılan yurtluklar sâyesinde bu topraklar vatan haline dönüştü.

Diğer taraftan ıssız, kimsesiz topraklarda köyler kuran ve buraları kültür merkezine dönüştüren muhacir gruplar, yerleştikleri yerleri Türk yurdu haline getiren çok önemli unsurlardır. Dağ başlarına yerleşerek, oraları imar eden ve emniyetini sağlayan gönüllü muhacirlere sahip olmak, yeni kurulan Osmanlı Devleti için en büyük desteklerden birisi idi. Bu zor görevleri yapanlar, devlete öşürlerini de öderlerdi. (Barkan, 2002: 259).

Yukarıda üzerinde durduğumuz zaviyeler, yeni açılan memleketlerde yerleşen Türk muhacirlerinin, yerleşme ve teşkilatlanma merkezidirler (Barkan, 2002: 259).

Muhacirlerin yerleşme merkezlerindeki dervişler akraba ve yakınları ile buralara hicret edip yerleşerek zaviyeler kurmuşlar ve zamanla buraların imarı ve asayişinin temini için çalışmışlar, buldukları memleketlerin fetih hareketlerine de katılmışlardı (Barkan,2002: 262).

Zaviye sâhipleri tarafından açılan ve verimli hâle getirilen toprakların gelirleri şahsî amaçlar doğrultusunda değil, yolcuların güvenliği, taşımacılık, ulaşım gibi devletin yapması gereken hizmetlerde harcanırdı (Barkan, 2002:266). Böylece bu kuruluşlar bir bakıma hükümetle iş birliği içinde ve onun kontrolünde, genel bir hizmet müessesesi şeklinde görevlerini yerine getirmekte, memleketin refahı için yeri doldurulamayan olağanüstü sorumluluklar üstlenmekteydi (Barkan, 2002: 267).

Osmanlı'nın fethettiği topraklarda kesinlikle sömürü amacı gütmeyen ve şeyhlerin, ahilerin öncülüğünde başlatılan ve yürütülen imar faaliyetleri kısa bir süre sonra Balkan Yarımadası'nın iskânına öncelik etmiş, günümüze kadar varlığını sürdüren Rumeli'yi yurt edinmeyi sağlamıştır (Doğru, 2002: c.9, 304).

Rumeli'deki yerleşme, Anadolu'dakinden farklı olarak devletin benimsediği iskân politikası doğrultusunda yürütülmüştür. Osmanlı iskân politikasında devlet, fethettiği topraklara Anadolu'nun farklı bölgelerinden aşiretleri getirip yerleştirmiştir. Ayaklanma ihtimâli muhtemel kitlelere dikkat edilmiş, onlar Türk nüfusun yoğun olduğu yerlere taşınıp iskân edilmiştir (Doğru, 2002:305). Osmanlı Devleti'nin Batı Anadolu'da kuruluşunda etkin olan gazâ politikası Rumeli'nin fethinde de devam etmiştir. İslamiyet'i benimsemiş olan Türkmen gaziler, dirlik sahibi olarak fethedilen topraklara yerleştirilmiş ve buraların aslı unsuru olmuşlardır (Doğru, 2002: 306). Bu siyaset, geleceğe dönük olduğu için başarılı olmuş ve aşiretler Rumeli'yi yurt edinmek amacı ile geldiklerinden geri dönmeyi düşünmemişlerdir (Doğru, 2002: 307). Rumeli'nin iskânı XIV. yüzyılın ortasında başlamış ve uzun bir süreçte tamamlanabilmiştir (Doğru, 2002: 310).

Bir de meseleye ekonomik açıdan bakar ve bir örnek vermek gerekirse, Osmanlı şehirlerinin iktisadî hayatının temelini oluşturan dericilik, tekstil, gıda ve alet imâli ile ilgili iş kolları ve benzerinin Sarayova'da önemli bir yer işgal ettiği görülmektedir. Şehirde dericilik ve yan kolları (*debbağ*, [deri terbiye etme veya deri terbiye eden kimse], çizmeci, *haffaf* [ayakkabı, terlik, vs. yapan veya satan kimse, kavaf], *sarac* [eyer ve benzeri at takımı yapan veya satan kimse] ve sağrakçı, *sağrak* [lüleli bardak veya ucu emzikli, lüleli şarap testisi] vs) iktisadî hayatta önemli bir yer tutmaktadır. Anadolu'nun pek çok yerleşim yerinde debbağların piri olarak kabul edilen Ahi Evran, Balkanlar'ın bir kısım yörelerinde de aynı gelenek vardı (Gibbons, 1998: 63-65 ; İzeti, 2011:499-500). Örneğin; Ahi Evran Sarayova (Bosna sancağının merkezi)' da pîr olarak kabul edilir ve esnafların ahilik kural ve geleneklerine bağlılıkları ticaretin her alanında görülürdü (Şahin, 1992: 26-28).

Bunlara ilâveten ahiler ve devlet erkânının vakıf ve zaviyeler kurmak suretiyle toplumda birlik ve beraberliğin ve yardımlaşmanın oluşmasında önemli katkıda buldukları açıktır. Öneminden dolayı ve konu ile ilgili olduğundan, Muallim Cevdet'ten örnek vermek istiyoruz. Muallim Cevdet, *İslâm Fütûhatı ve Türk Ahîliği-İbn Batuta'ya Zeyl* isimli eserinde, “İbn Batuta Öncesi ve Sonrası Oluşturulan Hayır Kurumlarının Sahipleri Olan Türkler (6. Asırdan 10. Asrın Sonlarına Kadar)” başlığı altında bir kısım vakıf eserlerinin isim listesini vermiştir. Bu listeden Trakya ve Balkanlar'daki vakıf eserlerini, buldukları yerleri ve tarihlerini vermek suretiyle Osmanlı'nın hangi insani amaçla yeni yerleşim yerlerinde iskân siyaseti takip ettiğini vermeye çalıştık. Bunlardan sadece bir kaynaktan konu ile bilgiler örnek olarak aşağıda verilmiştir:

Fütüvvet Sahibinin Adı ve Babası	Hayratın Yeri	Vakıf Tarihi
1-Ahmed Bey b.Hürrem Paşa	Bosna	(1519-1520/h.926)
2-Ahi Muhammed	Edirne (Vize)	(1346-1347/h.747) (Muallim Cevdet, 2008:214).
3-Sadrazam (lakab) İshak Paşa b. İbrahim	Selanik	(1486-1487/h.89) (Cevdet, 2008:216).
4-Gazi (lakab) İshak Bey b. İsa Bey	Üsküp	(1444-1445/h.848)
5-İskender Bey b. Hürrem Paşa	Bosna	(1521-1522/h.928)
6-Rüstem Paşazâde (lakab) İskender Paşa b. Abdurrahman Bey,	Filibe	(1470/1471/h.875)
7-İsfendiyarzâde (lakab) İsmail Bey b.İbrahim Bey,	Filibe	(1467-1468/h.872)
8-Ayas Paş Edirne	Vize	(1525-1526/h.932) (Muallim Cevdet, 2008 :218)
9-Câmiüddin Çelebi,	Rumeli'nin değişik yerleri	(1442/1443/h.846)
10-Hacı (lakab) Çakır Ağa b. Abdullah	Edirne,	(1482-1483/h.887)
11-Hasan Ağa	Edirne Civarı	(1424-1425/h.828)
12-Gazi Şihabüddin Hüsrev Bey b.Ferhat Bey	Bosna	(1531-1532/h. 938) 1536-1537/h.943) (1537-1538/ h.944) (Muallim Cevdet, 2008 : 222).
13-Reis (lakab) ayreddinHaHayreddin Bey b. Yunus Bey,	Malkara	(1369-1370/h.771) (Muallim Cevdet, 2008 : 223).
14-Yemen Fatih Vezir (lakab) Sinan Paşa b.Ali Bey	ÜsküpKaçanik,, Uzuncaabad, Üsküdar, Malkara, Selanik,	(1582-1583/h.990), (1591-1592/h.1000) (Muallim Cevdet, 2008 :224)

15-Sungur Bey b. Abdullah	Edirne	(1434-1435/h.838), (1439-1440/h.843)
16-Şah Melik b.Şazi Bey	Edirne	(1341-1432/h.835)
17-Şah Melik b.Şazi Bey	Edirne, Dimetoka	(1436-1437/h.840)
18-Başdefterdar (lakab) Şemsüddin Ahmed Bey b. Abdullah	Dimeto	(1483-1484/h. 888) (Muallim Cevdet, 2008 :225).
19-Hacı(lakab) Turhal Bey b. Paşa Yiğit Bey,	Dimetoka, Malkara	(1454/h.858) (Muallim Cevdet, 2008 :226).
20-Hacı Tarakçı (lakab) Abdullah b. Abdurrahman	Edirne	(1473-1474/h.878) (Muallim Cevdet, 2008 :227).
21-İsa b. İshak Bey	Üsküp	(1468-1469/h.873)
22-İsa b. İshak Bey	Üsküp	(1463-1464/h.868) (Muallim Cevdet, 2008 :228)
23- Karaman Beylerbeyi Lala (lakab) Ali Bey b. Karaali Bey	Filibe	(1398-1399/h.801) (Muallim Cevdet, 2008 :229).
24-İshak Beyzade Muhammed Bey b.İsa Bey	Üsküp	(1462-1463/h.867), (1469-1470/h.874) (Muallim Cevdet, 2008 :232)
25- Sahipzade Mahmud Bey b. Ali	Malkara	(1433-1434/h. 837) (Muallim Cevdet, 2008 :233)
26-Mihaliç Bey b. Abdullah	Mihaliç	(1365-1366/h.767) (Muallim Cevdet, 2008 :235)

Şer'iyye ve divan sicilleri gibi kaynaklara baktığımızda, yukarıdaki örneklerde olduğu gibi ahilerin İstanbul ve Anadolu'nun yanında Rumeli'de de ahî zaviyelerini ve mesleklerini koruduklarını, geliştirdiklerini ve yaşattıklarını görürüz. (Muallim Cevdet, 2008: 242-43).

Yukarıdaki faaliyet sahaları ve sanat eserlerine göz attığımızda, ahilik toplumsal ve kültürel olmak üzere iki sahada boy göstermiştir. Birincisi, özel kural ve sembollerle manevî alanda gelişmesini derinleştirmiş, ikincisi siyasî hayatta aktif olarak yer almıştır.(Alexiev, 2011: 42-43).

4- Sonuç

Ahîlik Anadolu'da Türkiye Selçukluları zamanında ortaya çıkmış, siyasi, sosyal, kültürel vb. çok yönlü bir harekettir. Konumuzun kapsamı gereği Türkiye Selçukluları ve Osmanlılar zamanında ahîliğin siyasi, askerî ve toplum düzenine katkısı açısından temel özellikleri incelenmiş ve bu kurumun Balkanlar'a geçiş yolları ele alınmıştır.

XIII. ve XIV. yüzyıllarda Anadolu siyasi anlamda dağınık olmasına rağmen, sanat, edebiyat gibi fikir akımlarında önemli gelişmeler göstermiştir. Ahîlik bu dönemde ortaya çıkan önemli toplumsal, kültürel ve manevî bir olgudur. Ahîlik hem siyasi hayata aktif olarak katılan, devletin yanında düşmana karşı silahlı bir kuvvet, hem de toplumsal ve kültürel sahada, maddî ve manevî yönleri olan bir fikir akımıdır. (Alexiev, 2011: 42-43). Bunların kalıcı ve yaşanır hale gelebilmesi, iskân faaliyetleri ve vakıflar gibi kurumlarla mümkün olmuştur (Erginli, 2002: 9, 193).

Bu nitelikler çerçevesinde değerlendirme yaptığımızda ahîliğin Balkanlara başlıca geçiş yolları şöyledir:

a) Osmanlı Devleti Balkanlar'a Geçerken Siyasi Hayatta Ahîlik

1- Anadolu Selçukluları zamanında olduğu gibi Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında da Rum halkı Bizans İmparatorluğu'nun ağır vergi yükümlülüklerini yerine getirmektense, Türkler'in yönetimi altına girmeyi tercih etmiştir. Rum köylüsü kendi taraflarında (Bizans yönetiminde) her türlü baskıya boyun eğmektense, daha iyi bir hayat umudu vaad eden, Türklerin tarafına geçtiler. Türklerin tarafına katılanların sayısı arttıkça Türkler de onlardan aldıkları yardım ve yol göstericilik sayesinde Bizans topraklarına akınlar düzenlediler. Ahîlerin ve diğer tarikat erbabı insanların yer aldığı Türkmen akınları, Osmanlı Beyliği'nin kuruluşunda, sınır boylarının korunmasında ve geliştirilmesinde önemli roller üstlenmiştir. Hıristiyan ahâliye can, mal ve din özgürlüğü veren, temelinde adâlet ve başkalarının inançlarına saygı yatan iskân politikası Balkanlar'da kalıcı olmayı sağlamıştır.

2- İlk Osmanlı fetihlerindeki başarı sebeplerini çoğaltmak mümkündür. Meselâ; Osmanlılar'ın, Bizans'ın en az korunaklı bölgelerinde komşu olmaları, Osmanlı akınlarını artırmıştır. Ayrıca Türkler'in Rum nüfusa karşı yürüttüğü politika, Bizans politikalarından çok daha etkili olmuştur. En önemlisi de, pek çok gâzî savaşçı grupların büyük sayılarla Osmanlı Beyliği'ne gelmesi ve Osmanlı'nın askerî gücünün arması, bunlardan bir kaçıdır.

3- Osman Bey ve sonraki hükümdarların, Anadolu'da büyük bir dinî ve siyasi nüfuza sahip olan ahîlerin desteğini alması, Osmanlıların önce Anadolu'da daha sonra da Balkanlar'da siyasi birliği sağlamasında önemli rol oynamıştır.

4- Ahîler fethedilen yerlerin Türkleşmesinde ve ordunun cihada yönlendirilmesinde önemli görevler üstlenirlerdi.

5- Osmanlı'nın ilk devirlerinde kurulan ahî zaviyelerinin şehirlerin dışında ve hâkim mevkiilerde bulunması bu teşkilâtın aynı zamanda askerî amaçlar güttüğünü gösterir. Ahiler ve diğer dervişler, yeni fethedilen Balkanlar'daki bir memlekette dağ başlarında yerleşirler, emniyet ve güvenliğin sağlanmasına yardımcı olurlardı.

b) Osmanlı Devleti Balkanlara Geçerken Toplumsal ve Kültürel Hayatta Ahilik

1-Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde Bursa'dan Balkanlara kadar özellikle kırsal alanlardaki pek çok yerleşim merkezinin dervişlere verilen topraklar üzerinde kurulduğu kesindir.

2-Ahiler Anadolu'da Türk-İslam kültür ve medeniyetinin oluşturulmasında ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda önemli rol oynamışlardır. Osmanlı Beyliği'nin ilk yöneticilerinin çoğunun ahî olduğu bilinmektedir. Osmanlı padişahlarını, Rumeli'deki fütûhatları ve icrâatları sırasında bir takım ahiler, şeyhler ile münasebette görüyoruz. Aynı teşkilât, Rumeli'ye de geçmiş ve kendisine mahsus yöntemlerle oraları Türkleştirmeye, İslamlaştırmaya ve îmar etmeğe çalışmışlardır.

3-Osmanlılar fetihlerin genişlemesine paralel olarak tarikat şeyhlerini, dervişleri, tüccarları ve sanat erbabını, kasaba ve köylere yerleştirerek, o kasaba ve köylerin fiziki yapısını değiştirmiş ve o zamana kadar iskân edilmemiş yerlerde yeni yerleşim birimleri kurmuşlardır. Balkanlarda ulaşım ve ticaret için müsait olan, verimli arazilerde kurulan zaviyeler etrafında aileler ve aşiretler yerleşmiş veya yerleştirilmiştir. Böylece de yeni köy ve şehirler oluşmaya başlamıştır.

4- Dinî temele dayanan ahî teşkilâtının özelliklerinden birisi, Hristiyanların teşkilâta kabul edilmemesidir. Bu prensip Müslüman-Türk meslek erbabına toplumda imtiyazlı bir konum kazandırmakta, mesleğin Müslümanlar tarafından yürütülmesine imkân vermekteydi. Böylece Türkler şehirlerin günlük ekonomik hayatına hâkim olarak, Balkanların büyük ölçüde İslamlaşmasına katkıda bulunmuştur.

5- Balkanlar'da ahiler var oldukları mahallerden, şehirlerden köylere kadar bütün yerleşim alanlarında her türlü eğitim ve piyasa kontrol görevini üstlenirdi.

6-Selçuklu hükümdarlarının başlatmış olduğu Anadolu'daki iskân siyaseti geleneğini ilk Osmanlı padişahları da korumuş, Türkmenlerin yanında tarikat erbabı insanların, ahilerin uçlarda yeniden yerleşip zaviye açmalarına yardım etmişlerdir.

7- Ahiler ve ahilik XIII. yüzyılın ikinci yarısından XV. yüzyılın ortalarına kadar Anadolu'nun sosyal ve kültürel hayatında etkin görevler yerine getirdi. Bu dönemlerde bir kısım devlet erkânı, kadılar, müderrisler, tüccarlar ve çeşitli tarikatlara mensup şeyhler bir ahî kuruluşu olan fütüvvet teşkilatına girdiler. Bu teşkilât mensupları Balkanlar'ın fethi sırasında ve sonraki dönemlerde ahiliği gittikleri yerlere taşıdılar.

8- Uçlar'da, Bizans arazilerinde yapılan fetihler, sınır bölgelerinde Türk vakıflarının çoğalmasına yardımcı olmuştur. Hayır vakıflarından başka aile vakıflarının da görüldüğü bu dönemde bir arazinin tamamı veya yarısı vakfedilmek suretiyle vakıf kurumları oluşturulmuştur. Bunların çoğuna tam ya da kısmî vergi muafiyetleri uygulanmıştır. Osmanlı hükümdarları bu vakıfları daima gelip geçen yolculara hizmet etmek şartı ile verirdi. Dervişler, ahiler zaviye kurduktan sonra toprağı işler, geliriyle geçinir ve yolcuların barınma, yeme ve içme ihtiyacını giderirlerdi. İnsanların karşılıksız olarak ihtiyaçlarını gidermek, tüm zaviyeler için değişmez bir kural ve görevdi. Bu kuruluşlar bir bakıma hükümetle iş birliği içinde ve onun kontrolünde, genel bir hizmet birimleri şeklinde görevlerini yerine getirmekte, memleketin refah ve zenginliğinin artması için sorumluluklar üstlenmekteydi

9- Uç bölgelerdeki ahiler Osmanlı topraklarının genişlemesinde, *ihtidâ* [İslam'a girme] hareketlerinde ve yeniçeri teşkilatının kuruluşunda etkin görevler üstlenmiştir.

10- Rumeli'nin İslamlaşmasında derviş gruplarının ve ahilerin oynadığı rol son derece önemlidir. Bu gruplar Orta Çağ'da Hıristiyan hukuk sistemi ve adâlet mekanizmasına karşı yeni bir sosyal adâlet sistemini getirmişlerdir. Düzenli ve teşkilatlı ordularla birlikte veya onlardan önce fetih hareketlerine çıkan bu kesim kendileri için elverişli mıntikalara yerleşmiş, örnek yaşayışları ile karşı tarafın gönlünü mânen fethetmişlerdir.

11- Osmanlı padişahları Rumeli'deki fetihler ve idari faaliyetlerinde ahî şeyhleri ile yakın temas içinde olmuşlar ve bu teşkilatla Rumeli'de Türkleşme-İslamlaşma ve imar işlerini yürütmüşlerdir. Ahilerin buldukları yerleşim yerlerinde vergiden muaf tutulması, onlara malî destek sağlamaktaydı. Ahî teşkilatları köylere kadar uzandıklarından, ticarete hâkim olmuşlar ve kazanılan gelirlerle sosyal yardımlaşma müesseselerini kurmuşlardı.

12- Zaviye sâhipleri tarafından açılan ve verimli hâle getirilen toprakların gelirleri şahsî amaçlar doğrultusunda değil, yolcuların güvenliği, taşımacılık, ulaşım gibi devletin yapması gereken hizmetlerde harcanırdı. Böylece bu kuruluşlar bir bakıma hükümetle iş birliği içinde ve onun kontrolünde, genel hizmet birimleri şeklinde görevlerini yerine getirmekte, memleketin refah ve zenginliğinin artması için yeri doldurulamayan olağanüstü sorumluluklar üstlenmekteydi.

13- Şeyhlerin, ahilerin öncülüğünde başlatılan ve yürütülen îmar faaliyetleri bir süre sonra Balkan Yarımadası'nın iskânına öncelik etmiş ve günümüze kadar varlığını sürdüren Rumeli'yi yurt edinmeyi sağlamıştır. İmarlar kapsamında pek çok bina çeşitlerini görmek mümkündür. Hatta, imâretli ve kervansaraylı binâlar bile vardı.

14- Osmanlı şehirlerinin iktisadi hayatının temelini teşkil eden dericilik, tekstil, gıda mamulleri, çeşitli ev ve ziraat işlerinde kullanılan âletlerin imali ile ilgili iş kolları, günlük hayatta önemli bir yer tutmaktadır. Meselâ debbağların piri olarak

kabul edilen Ahî Evran, Sarayova' (Bosna sancağının merkezi) da pîr olarak kabul edilmekte ve esnaf ahilik prensip ve geleneklerine sıkı sıkıya uymaktaydı.

15- Balkanlarda ticarî kontrolün Osmanlı'ya geçmesi önemli bir maddi kaynağın temelini oluşturmaktaydı. Vakıflar ile inşâ edilen mimarî eserler çevresinde zamanla tıpkı Bursa, Edirne ve İstanbul'da olduğu gibi mahalle dokuları meydana gelmiş ve düzenli bir şehircilik anlayışının oluşumuna imkân sağlamıştır.

Yukarıdaki maddelerden anlaşıldığı gibi Osmanlı Devleti XIV.asırda doğrudan doğruya Türk unsurları tarafından kurulmuştur. Bunların içerisinde ahiler önemli bir yer tutmaktadır. Yine yukarıdaki örneklerden anlaşıldığı gibi ahilik hem Anadolu'da hem Balkanlar'da hayatın her alanında kendisini göstermek suretiyle, belirtilen sahalarda Balkanlara girmiş, gelişmiş ve yaşama imkanı bulmuştur.

Kaynakça

- Altan, Çetin.(2002). "XIII-XIV Yüzyıllarda Yakın Doğunun Sosyo-Ekonomik Hayatında Tüccarlar", *Türkler Ansiklopedisi*, c.VII, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. 448
- Arslan, H.Çetin.(2002). "Erken Osmanlı'nın Fetih ve Yerleşim Sisteminde Akıncı Beylerinin Stratejik Önemi". *Türkler Ansiklopedisi*, c.IX, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. 212-218,
- Âşıkpaşazâde, Âşıkpaşaoğlu Tarihi,(1992). Çev. Atsız, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Alexiev, Bojidar.(2011). "Süfi ve Seyfi", *I. Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu*, c.I, Kırşehir: 42-43.
- Barkan, Ömer Lütfi. (2002). "Osmanlı İmparatorluğu'nda Kolonizatör Türk Dervişleri", *Türkler Ansiklopedisi*, c.IX, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Bayram, Mikail.(2002). "Türkiye Selçukluları Döneminde Bilimsel Ortam ve Ahiliğin Doğuşuna Etkisi", *Türkler Ansiklopedisi*, c.VII, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. 261-62
- Demir, Mustafa. (2002). "Türkiye Selçuklu Vakıfları", *Türkler Ansiklopedisi*, c. VII, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. 273.
- Doğru, Halime. (2002). "Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de Fetih ve İskan Siyaseti", *Türkler Ansiklopedisi*, c.IX, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. 304-310
- E.Dunn, Rosse.(1986). *İbn Batuta'nın Dünyası*, Terc. Yeşim Sezdirmez, İstanbul: Klasik Yayınları. 161-162
- Erginli, Zafer. (2002). "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Türk Dervişlerinin İzleri", *Türkler Ansiklopedisi*, c.IX, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.193-197
- Gibbons, Herbert Adams. (1998). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, Çev. Ragıp Hulusi Özdem. Ankara: 21.Yüzyıl Yayınları.
- Günaydın, Yusuf Turan. (2011). "Ahmed Tevhid (Ulusoy) ve Ankara Hükümeti ile İlgili Düşünceleri", *I. Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu*, c.I, 454-4.

- İnalcık, Halil.(2002). “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu”, *Türkler Ansiklopedisi*, c.IX, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. 119-144
- İzetti, Metin, (2011).Arnavutlarda Esnaf-Tarikat İlişkileri, *I. Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu*, c. I, 499-504
- İrşna Ye. Petrosyan. (2002). “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu ve Yeniçerilerin Kökeni”, *Türkler*, c.X, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.238-239
- Kelpetin, Arpaguş,(2002). *Osmanlı Halkının Geleneksel İslam Anlayışı ve Kaynakları*. İstanbul: Çamlıca Yayınları. 87
- Köprülü,Fuad,(1984) *Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Muallim Cevdet, (2008). İslam Fıtuhatı ve Türk Ahiliği-İbn Batuta’ya Zeyl, Çev: Cezâir Yarar, İstanbul: İşaret Yayınları.
- Niray, Nasır. (2002). “Anadolu Ahiliğinin Sosyo-Ekonomik Yönleri”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, s.24, 7-9
- Ocak, Ahmet Yaşar,(1996). *Bâbâiler İsyanı*, İstanbul, Dergâh Yayınları, 170
- Öz, Tahsin. (1941). “Murad I. ile Emir Süleyman’a Ait İki Vakfiye”, *Türkiye Vakıflar Dergisi*, c. I, (4), Ankara,243
- Özcan, Abdulkadir. (2002).“Osmanlı Devleti’nin Askeri Yapısı”, *Türkler*, c.X, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Sevinç, Necdet. (1985). *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Düzeni*, İstanbul: Üçdal Neşriyat.
- . (2007). *Osmanlı’nın Yükselişi ve Çöküşü*, İstanbul: Bilge Karınca Yayınları.
- SHAW, Stanford. (1994). *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, Çev. Mehmet Harmancı, c. I, İstanbul: e Yayınları.
- Şahin, İlhan. (1992). “Kuruluşundan Fetret Devrine Kadar Osmanlı Siyâsî Tarihi”, Redaksiyon: Hakkı Dursun Yıldız, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, c.X, İstanbul: Çağ Yayınları.
- Şahin, İlhan. (1992). *Osmanlı Döneminde Sarayova (Saraybosna)’nın Kuruluşu ve Yükselişi (1455-1651)*. Redaksiyon: İlhan Şahin, Mim Kemal Öke, Bosna-Hersek, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını. 26-28
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. (2008). *Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları. c..II. Ankara
- Ülgen, Erol.(1996). “Ahilik”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, c..I, İstanbul: İz Yayınları.
- Ünal, Mehmet Ali.(2000). “Osmanlı Devri Türk Kültürü’nün Temel Özellikleri”, *Uluslararası Kuruluşunun 700. Yıl Dönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi*, Konya: 748
- Yüksel, Hasan.(2000). “Ahi Vakıfları”, *Uluslararası Kuruluşunun 700. Yıl Dönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi*, Konya: 163-166